

Azərbaycanda qadın hüquqlarına dövlət qayğısı

Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ölkəmizin müxtəlif sahələrində aparılan islahatlar, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında vətəndaşların fəallığının artırılması yolunda görülən işlər qaçqınların cəmiyyətdəki rolunun artırılmasını tələb etməklə yanaşı, onların qarşısında yeni məqsəd və vəzifələr qoydu.

Bütün bunların nəticəsində qadınların kişilərlə hüquq bərabərliyini, xüsusilə, onların dövlət idarəçiliyi sistemində lazımi səviyyədə təmsil olunmasını əməli surətdə təmin etmək məqsədilə zəruri tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bunların sırasında Azərbaycan Respublikasının bütün dövlət qurumlarında, fəaliyyət növü nəzərə alınmaqla, qadınların rəhbərlik səviyyəsində kişilərlə bərabər təmsil olunmasının təmin edilməsi, respublikada qadınların vəziyyətinə dair beynəlxalq standartlara cavab verən statistik məlumatın hazırlanması, ölkədə gedən iqtisadi islahatlar çərçivəsində həyata keçirilən işlərdə gender siyasəti tələblərini rəhbər tutmaqla qadınlar üçün kişilərlə bərabər imkanlar yaradılmasının təmin edilməsi, qadınların hüquqlarının müdafiəsinin gücləndirilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi və s. mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Hələ 1979-cu il dekabrın 18-də qadın və kişilərin hüquqlarının bərabərləşdirilməsi sahəsində ciddi addım atıldı. Məhz həmin gün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası qadınlara qarşı irqi seçkilinin bütün növlərinin ləğv olunması haqqında Konvensiya qəbul etmişdir. 30 maddədən ibarət Konvensiyada mütləq hüquqi müddəalar şəklində qadın və kişilərin bütün sahələrdə bərabərliyini təmin edən beynəlxalq prinsiplər öz əksini tapmışdır. Professor M.D.Dəmirçiyeva, haqlı olaraq, sənədin qəbul olunmasını ayrı-ayrı işçi qruplarının, qadınların vəziyyətini öyrənən Komissiyanın və Baş Assambleyanın 5 il müddətində apardıqları məsləhətləşmələrin nəticəsi kimi qiymətləndirir.

Konvensiyada qadınların ailə vəziyyətindən asılı olmayaraq, bütün sahələrdə-siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və mülki sahədə hüquq bərabərliyi elan olunmuşdur. Konvensiyada, həmçinin, kişi və qadınların hüquq bərabərliyinin təmin olunmasını sürətləndirməyə yönəldilmiş xüsusi müvəqqəti tədbirlər, habelə, ayrı-seçkililiyi təsbit edən sosial və mədəni modelləri dəyişdirmək məqsədi daşıyan tədbirlər tövsiyə olunur.

Digər tədbirlər qadınların siyasi və ictimai həyatda hüquq bərabərliyinin, kişilərlə eyni qaydada təhsil alınmasının və istənilən təhsil proqramını seçməsinin, məşğulluq və əmək haqqının ödənilməsi sahəsində sıxışdırılmasının və ərə getdikdən sonra, yaxud analıq dövründə iş yerinin saxlanılmasının təmin olunmasına yönəldilmişdir. Konvensiyada kişi və qadınların ailə həyatında bərabər vəzifə daşıdıqları qeyd olunur.

Qadınların siyasiləşməsinin və siyasi aktivliyinin yüksəlməsi cəmiyyətdəki proseslərin siyasi tarazlığının inkişafında vacib şərtidir. Burada maraqlı bir hal, baxmayaraq ki, Azər-

baycan qadınları cəmiyyətin bütün sferalarına daxil olublar, bununla belə, yenə siyasət kişinin yeri, ailə-mətbəx-tərbiyə işi isə qadınların yeri sayılır, bu da yuxarıda qeyd etdiyimiz şərtlə mentalitetinin göstəricisidir.

Elə buradaca, onu da göstərək ki, kişinin kişi yeri müəyyən səbəblər nəticəsində boşluğa gedəndə, qadın ötkəm cəsarətlə önə keçməyi bacarır. Bu aksiomadır və təkzibolunmazdır. Tarix də bunu sübut edib və həqiqətən də, arzuolunmaz faktıdır. Bir tədqiqatçı kimi feministliyin tərəfdarı olmasam da, qadının köləliyini, təciliyinin qul formasını və daha çox məsuliyyət, cavabdehlik yükünü daşmasını qəbul etmir və yeganə konstitusion bərabər hüquqluğu düzgün hesab edirəm. Reallıq isə bunu əks etdirmir və bu haqda növbəti fəsildə bəhs edəcəyik.

Qadın - öncül, Qadın Xatunluğu bu günün baxış prizmasından yanaşdıqda, "köhnə cəmiyyətin - köhnə şüarıdır" istehzası ilə qarşılaşır. Əski türklərlə isə Xaqan ilə Xatunun bütün sənədləşmələrdə adlarının qoşması ilə bahəm, mütləq Xatunun rəyi əsas götürülürdü. Türk tədqiqatçısı Necdet Sevinc yazdığı kimi "...türk xalqlarında...hökmədar əmrnamələri yalnız xaqan buyurur ki, ifadəsi ilə başlamışsa keçərli, qəbul ediləndi. Yabancı dövlətlərin elçiləri yalnız Xaqanın hüzuruna çıxa bilməzdilər və elçilərin qəbulu sırasında Xatunun da Xaqanla bərabər olması gərəkdi.

Müasir həyatımız keçid dövrü - yeni islahatlar keçirmək, yeni qanunlar qəbul etmək, köhnə buxovlar - stereotiplərdən azad olmaq zəmanəsidir.

Qadınların ictimai-siyasi proseslərdə fəal iştirak etməsi bir sıra mühüm amillərlə bağlıdır. Əvvəla, illər boyu toplanıb qalmış problemlərin həlli zərurəti cəmiyyətin bütün üzvləri kimi qadınları da yeni proseslərdə iştirak etməyə sövq etmişdir. Bu proseslər nə qədər ziddiyyətli xarakter daşısa da, öz məzmunu etibarilə mütləq cəhətlərə malikdir. İkincisi, bütün dünyada genişlənən demokratik qadın hərəkatı öz təsirini göstərməkdədir. İndi dünyanın təhlükəli nüvə silahlarından xilas olmaq təşəbbüsü yeni nəslə öz sözünü demək imkanı yaratmışdır. Bu prosesin fonunda qadınlar demokratik, ekoloji, mədəni arenalarda kök salmış neqativ halları aşkarcasına tənqid etmək imkanı əldə etmişdir. Üçüncüsü, indi keçmiş SSRİ xalqlarının hər birinin həyatında milli dirçəliş, milli özünüdərk və eləcə də, müasirləşmə prosesi gedir. Dördüncüsü, qadınların həyatına müasir sivilizasiyanın ümumbəşəri keyfiyyətlərinin harmonik təsirini qeyd etmək olar. Vaxtilə mədəni dəyərlərin yalnız sinfilik nöqtəyindən nəzərdən qütbləşdirilməsi müəyyən məhdudiyyətlərlə müşayiət olmuşdur. Lakin zamanın təcrübəsi və sınağı göstərir ki, bəşəri olan milli olanı zənginləşdirir və eləcə də, öz növbəsində, milli-bəşəri olanın qanuni bərabər hüquqlu komponentidir.

Qurani-Kərimin "Bəqərə" surəsinin 228-ci ayəsində ictimai məsələlərin inkişaf etdirilməsində, qaydalara və normalara riayət edilməsində, ailənin qorunub-saxlanılmasında və idarə edilməsində onların iştirakı bərabər fikirlər irəli sürülmüşdür.

Qadınların xərcləri iki formada təqdim edilir:

1. Zəruri xərclər.
2. Arzu olunan xərclər.

Zəruri xərclər elə xərclərdir ki, onların təmin edilməsində böyük məsuliyyət daşıyır və onları təmin etməlidir. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Münsib yaşayış yerinin hazırlanması;
2. Xörək və paltarların hazırlanması;
3. Dərman xərclərinin təmin edilməsi;
4. Qadının heysiyyəti və abır-həyasının qorunması və onun həyat vəsaitlərinin hazırlanması.

Amma əxlaqi baxımdan kişi bacardığı qədər həyat yoldaşına və ailəsinə münasibətdə səmimi və mehriban olmalı və onların həyatını yaxşılaşdırmağa çalışmalıdır. İndi isə sizin diqqətinizi bu məsələ ilə bağlı olan bir neçə hədisə yönəltmək istəyirik.

Həzrət İmam Rza (ə) buyurur: "Kişilər ailənin yaşayış şəraitini o qədər genişləndirməlidirlər ki, ailə üzvləri onların ölümünü istəməsin".

İmam Səccad (ə) buyurur: "Ailəsinə daha artıq yaxşılıq edən və onların həyatını yaxşılaşdıran şəxslər Allah-Taala qarşısında ən sevimli şəxslərdir".

İmam Rza (ə) buyurur: "Maliyyə imkanları yaxşı olan şəxslər ailələrinin həyatını yaxşılaşdırmalıdır".

Peyğəmbər (s) buyurur: "Mömin o şəxsdir ki, ailəsinin yeməklə bağlı isteklərini təmin etsin və onların isteklərinə uyğun hərəkət etsin. Amma öz isteklərini ailə üzvlərinə qəbul etməyə istəyən və istədiyi kimi hərəkət edənlər bunun əksi olan şəxslərdir".

Bu hədislər də göstərir ki, ailəyə səmimi münasibət göstərilməsi və onların həyat şəraitlərinin yaxşılaşdırılması Allah-Taala və müqəddəs imamlar (ə) qarşısında ən yaxşı əməllər kimi qəbul edilmişdir. Bu kimi əməllərin mükafatı isə, həтта Allah yolunda hər hansı bir qulun azad edilməsindən artıqdır.

Bu gün müasir həyatımızda qadınların siyasi fəallığı getdikcə aktiv bir hal almışdır. Qadınlar artıq global səviyyədə, BMT-nin, Avropa İttifaqının işində, dünyada baş verən proseslərdə, dövlət idarə olunmasında, yerli idarə orqanlarında və keçirilən seçkilərdə fəal iştirak etmişlər.

Hər bir insanın aktiv siyasi fəaliyyətlə məşğul olması onun sosial statusu, yəni yaşına, cinsinə, mənşəyinə, peşəsinə və ailə vəziyyətinə görə cəmiyyətdə tutduğu yerlə şərtlənir. Qadının siyasi sosiallaşması səviyyəsi isə birinci, onun fəal siyasətə şərait yaradan siyasi-hüquqi mexanizmlərin işləməsi və ikincisi isə, siyasi fəallığının yüksəlməsi kimi amillərlə tənzimlənir.

Yaşadığımız keçid dövründə köhnə rejimə xas olan sosial dəyərlər və münasibətlər sıradan çıxır, ictimai şüurda yeniləşmələr baş verir və cəmiyyətin sosial strukturunda dəyişikliklər yaranırdır. Yeni cəmiyyət modelinin strukturu olmadığı bir dövrdə dəyərlər sistemi, demək olar ki, tam surətdə mənimlənməmişdir. Məhz bu, qadınların da tamamilə əks-qütbə yaranan köhnə və yeni dəyərlərin çarpaz təsirinə məruz qalmasına, sosial simasının dəyişməsinə səbəb olmuşdur ki, bununla da, onların həyatında sosial normalara uyğun quracaqları davranış tər-

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KİVDİF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

zi də dəyişmişdir. Cəmiyyətin əsas tərbiyə sütunu sayılan qadınların şüurunda ümumbəşəri mədəni dəyərlərə əsaslanmaq meyilləri aşlanmışdır.

Postsovet dövründə cəmiyyət maddi sıxıntılar və iqtisadi çətinliklər içərisində yaşasa da, bu, hələ bütün fərdlərin, o cümlədən, qadınların da tam siyasətə qatılması üçün lazım olan ehtiyacların mövcudluğu demək deyildi. Təbii ki, bu prosesin təsnifatı mexanizmini verməli olsaq, onları iki qrupa bölmək olar.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin qadınlara ünvanlanan nitqində inam, etibar, qarşılıqlı hörmət və məhəbbət hissindən yaranan xoş təəssüratlar ifadə olunmuşdur. "Mən sizə və sizin simanızda bütün Azərbaycan qadınlarına təşəkkür edirəm. Qəhrəmanlığınıza görə, dözümlülü-yünüzə görə, ölkəmizə, millətimizə, dövlətimizə sədaqətinizə görə və xüsusən, Azərbaycanın son illərdəki ağır anlarında, dövrlərində dövlətçiliyimizə, bir Prezident kimi şəxsən mənə dayaq olduğunuza görə sizə təşəkkür edirəm, çox sağ olun, sizə xoşbəxtlik, cansağlığı arzulayıram".

Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan qadın hərəkatına dərin səmimiyyətini, onların hüquqlarının həqiqi müdafiəçisi, arzu və azadlıqlarının təminatçısı olmasını, əyani olaraq 1998-ci il, yanvar ayının 14-də bir daha və daha məsuliyyətli və inamlı addımı ilə sübut etdi.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev Cənabları Müstəqil Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etdiyi ilk gündən qadınlarla bağlı imzaladığı fərman və sərəncamlarda, qəbul et-

diyi qərarlarda aşağıdakı istiqamətləri çox vacib hesab edərək, daima diqqət mərkəzində saxlayır və bunu dövlət-qadın siyasətinin əsas məhiyyəti hesab edir:

- qadınlara münasibətdə dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri, ona müvafiq proqramların hazırlanması;
- qadınların dövlət orqanlarının işində, ölkənin ictimai-siyasi həyatında iştirakı, sahibkarlıq fəaliyyəti, onların yeni ixtisaslara yiyələnməsi, yenidən hazırlığı və ixtisaslarının artırılması;
- qaçqın və məcburi köçkün qadınların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi;
- qadınların əmək hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün təşkilati, iqtisadi və hüquqi məsələlərə dair;
- qadınların əməyinin, onların həyatının və sağlamlığının müdafiəsinin, analıq funksiyaları nəzərə alınmaqla təmin edilməsi;
- beynəlxalq qadın təşkilatları və respublikada fəaliyyət göstərən qeyri-dövlət qadın cəmiyyətləri ilə dövlət strukturlarının qarşılıqlı əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi.

Çıxışlarının birində dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev demişdir: "Qadın çox ulvi varlıqdır. Ona hörmət hər bir insanın yüksək mədəni borcudur. Mən məmnuniyyət hissi ilə, deyə bilərəm ki, bizim ölkəmizdə - Azərbaycanda qadına hörmət gün-gündən artır və insanlar qadının həyatda və cəmiyyətdə rolunun əhəmiyyətini daha da dərinləndirir".

Vahid ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru